קאַפּיטל ניינצן

אַן טרערן

פאַר דעם מענטשן, וואָס האָט נישט געלעבט אין ארץ ישראל, אין דער צייט פון דער מלחמה קאָן זיך אויסדוכטן, אַז דער גאַנצער קאַמף צווישן די יידן און די זיבן אַראַבישע פעלקער, איז געווען נישט מער ווי אַ געפּעכט צווישן קליינע אַרמייען אויף זייער אַ באַגרענעצטן שטח לאַנד. אָבער ווען מען באַזוכט מדינת ישראל אַפילו אויף אַ קורצער צייט, באַנעמט מען באַלד, אַז דאָס איז געווען אַ טאָטאַלע מלחמה אין וועלכער ס'זענען געווען פאַרוויקלט די לעבנס פון קרוב דריי פערטל מיליאָן יידן. ווען די אַראַבער וואָלטן חלילה געזיגט, וואָלט דער גורל פון די יידן אין מדינת ישראל געווען דער זעלביקער ווי דער גורל פון די יידן אין אייראָפּע, אונטער היטלערס הערשאַפט.

דער נצחון פון די יידן איבער די אַראַבער איז געווען אַזוי גרויס און די זעלבסטשטענדיקייט איז געקומען אַזוי אומדערוואַרטעט, אַז די יידן איז שווער זיך צוגעוווינען צום געדאַנק פון אַן אייגענער זעלבסטשטענדיקער מלוכה אָן אַן אַראַבישער מערהייט. זיי גלויבט זיך עס נישט. איך האָב עס געהערט זייער אָפט אין ישוב:

— אָט ערשט זענען געווען דאָ די ענגלענדער די גאַנצע באַלעבאַטים און די וועגן זענען נישט געווען זיכער צוליב די ימח־שמוניקעס די אַראַבער, און אין געציילטע חדשים זענען מיר געוואָרן די באַלעבאַטים איבער אונדזער אייגענעם גורל.

יידן פעלט נאָך דערפאַרונג אין הלכות מדינה. איך האָב בייגעוווינט אַ סך קאָמישע אינצידענטן אין מדינת ישראל. די פּקידים, באַאַמטע, וואָס זענען נישט

געווען קיין פּקידים אונטער ענגלאַנדס הערשאַפט, באַנעמען נאָך נישט, אַז זיי זענען טאַקע רעגירונגס־באַאַמטע און האָבן אויטאָריטעט.

עס פעלט דער רעגירונג דערפאַרונג און געניטקייט. דער מיליטערישער פּאַ־ראַד, וואָס איז דורכגעפירט געוואָרן אין אויגוסט האָט געזאָלט פאָרקומען אין אָנהייב מאַי, אָבער מען האָט אָפּגעלייגט דעם פּאַראַד נאָך דעם ווי ער האָט זיך אָנגעהויבן. ס'איז נישט געלונגען דער פּאָליציי, דער מיליטערישער און ציווי־לער, צו מאַכן אַ וועג צווישן די צוקוקער, פאַר די סאָלדאַטן צו פּאַראַדירן מיט זייער געווער.

יידן זענען שטאָלץ מיט דער געוווּנענער זעלבסטשטענדיקייט און גרויסן זיך מיט דער אַרמיי, וואָס האָט געקעמפט אין דער מלחמה. אויף שריט און טריט וועט איר אָבער הערן ווי דער ייד וועט פאַרענדיקן מיט אַ זיפץ זיין געשפּרעך:

— הלוואי דאַרף מען נישט אַזאַ העלדישקייט.

ביי די מענטשן איז דאָ אַ געמיש פון דער אַלטער יידישער איינגעוואָרצל־טער אַנטיפּאַטיע צו יונים, רעגירונגס־באַאַמטע, און בכלל צו הערשער, און שטאָלץ מיט דער אייגענער מדינה און דרך־ארץ פאַר אָפיציעלע מענטשן.

אינטערעסאַנט איז וואָס דער מיליטערישער פּאַראַד וואָס איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן אין אויגוסט איז אָפיציעל נישט געמאַכט געוואָרן גלאַט לשם באַווייזן די שטאַרקייט און צוגעגרייטקייט פון דער אַרמיי. די רעגירונג האָט עס פאַר־בונדן מיט הערצלס און ביאַליקס יאָרציַיטן און דאָס ברענגען פון הערצלס ביי־נער פון גלות אין דעם טאָג פון זעלבסטשטענדיקייט. דער מיליטערישער פּאַראַד האָט אָבער סוף־כל־סוף אַלץ פאַרשלונגען. די רעדנער האָבן אין יענעם טאָג גע־רעדט בלויז וועגן דער אַרמיי און ביאַליקס יאָרצייט איז אָפּגעלייגט געוואָרן. דער צערעמאָניאַל אָרום הערצלס אָרון איז אויך פאָרגעקומען אַביסל שפּעטער אין חודש. אין דער פּרעסע פון מדינת ישראל זענען געווען שאַרפע אַרטיקלען וועגן דעם מיש־מאַש. מיר האָט זיך געדוכט אַז דאָס איז נישט געטון געוואָרן פון צעטומלעניש, נאָר פשוט יידן האָבן ביי זיך לכתחילה נישט געקאָנט פועל'ן צו אָרגאַניזירן אַ מיליטערישן פּאַראַד גלאַט לשם פּאַראַד, אָדער צו ווייזן די גרויסקייט און גבורה פון דער אַרמיי. זיי האָבן אָבער פאַרזוכט דעם טעם פון אַ פּאַראַד, און עס איז זיי געפעלן געוואָרן.

אַ גוטן ביישפּיל פון יידישער צוריקגעהאַלטנקייט בנוגע פּאַטריאָטיזם האָב איך געזען, ווען איך האָב בייגעוווינט אַ פּאַטריאָטישע פייערונג אין רעננה. די קאָלאָניע האָט געמאַכט אַ פּלאַן אויפצושטעלן אַ דענקמאָל. אָבער מען האָט נישט גערופן דעם עולם גלאַט צו אַ פּאַטריאָטישער פייערונג און ביי דער געלעגנהייט שאַפן די נויטיקע סומע, נאָר מען האָט פאַרבונדן די אסיפה פאַרן דענקמאָל מיט דער קבורה פון הערצלס ביינער.

ווען מען האָט געבראַכט הערצלסביינער קיין מדינת ישראל, האָט די רע־גירונג אַרויסגעלאָזט אַ רוף צו אַלע קאָלאָניעס, מושבים, קיבוצים און שטעטלעך פון לאַנד, אַז יעדער ישוב זאָל שיקן קיין ירושלים אַ דעלעגאַציע מיט אַ זעקעלע ערד. מיט דער ערד, גענומען פון אַלע ישובים אין לאַנד, וועט מען צודעקן דעם אָרון פון דעם טרוימער פון גאולה.

די קאָלאָניע רעננה האָט גערופן אַן אסיפה פון אַלע אירע איינוווינער: „אין יענעם אָוונט וועט אויך זיין אַ הזכרה נאָך די געפאַלענע סאָלדאַטן און מען וועט קלייבן באַשטייערונגען פאַרן דענקמאָל, אויך וועט מען דורכפירן אַ צערעמאָניע פון אָנפילן דאָס זעקעלע מיט ערד. דערצו וועט מען אויך באַשטימען די דעלע־גאַציע צו הערצלס קבורה, וואָס וועט פאָרקומען אין ירושלים".

עס איז געקומען אַ היפּשער עולם צום אָוונט, אָבער נישט קיין צו גרויסער. ס'איז געווען זייער אַ מאָדנע פּאַטריאָטישע פייערונג. קיינער האָט זיך נישט גע־נומען די מי צוצוגרייטן אַ פּראָגראַם. עס קאָן גרייטלעך זיין, אַז קיינער האָט ניט געוווּסט וואָס פאַר אַ פּראָגראַם צוצוגרייטן. עס זענען דאָרט געווען אונדזערע יידן וואָס זענען געקומען פון מזרח אייראָפּע, און ס'איז אָפּנים זיי נישט איינ־געפאַלן צו באַשטעלן אַ קאַפּעליע צו שפּילן פּאַטריאָטישע לידער, אָדער אַ קינ־דער־כאָר, אָדער אַ צעטל רעדנער, מיט פּאַטריאָטישע רעדעס. קיין פאָרשטייער פון קיין פּאַרטייען זענען דאָרט נישט געווען, קיין העכערע רעגירונגס־באַאַמטע האָט מען אויך נישט געזען. דער סעקרעטאַר פון בית־ספר — פאָלקס־שול — האָט זיך אויפגעשטעלט און מאָנאָטאָן אָנאָנסירט: — „אונדזער חשובער רב וועט רעדן מענינא דיומא".

דער רב האָט זיך אויפגעשטעלט און געהאַלטן אַ דרשה, וואָס איז געווען אַ געמיש פון אַ מאָדערנער רעדע, אַביסל פּילפּול און מגידישקייט. איין געדאַנק איז מיר געבליבן אין זכרון. ער האָט געזאָגט אַז עס איז דאָ אַ מדרש, אַז די יידן אין צייט פון שיבת־ציון זענען געווען זינדיק און דערפאַר האָבן זיי נישט זוכה געווען צו באַזיצן דאָס לאַנד מיט דער שווערד. זיי זענען נישט געווען ראוי מלחמה צו האַלטן און גאָט האָט זיי דערפאַר צוגעשיקט אַ מלך חסד, וואָס האָט זיי געגעבן דאָס לאַנד אָן בלוט־פאַרגיסונג. אָבער אונדזער דור, ווי דער דור פון יהושוע בן נון, שטייט אויף אַ העכער מדרגה און האָט זוכה געווען צו באַזיצן דאָס לאַנד מיט דער שווערד.

עמיצער האָט מיר אַריינגעשושקעט אין אויער: — „אפילו אויב ס'איז דאָ אַזאַ צאַצקעדיקער מדרש האָט ער עס נישט געדאַרפט ברענגען. שפיכות דמים איז שפיכות דמים".

נאָך דער דרשה האָט זיך אויפגעשטעלט דער מנהל פון דעם בית הספר און

דערקלערט, אַז דאָס זעקעלע ערד וועט מען נעמען פון דער ערד אַרום דעם מוטער בוים, דער ערשטער בוים, וואָס איז געפּלאַנצט געוואָרן אין רעננה.

דער עולם האָט זיך אויסגעשטעלט אַרום דעם דיקן און פאַרצווייגטן בוים און דער רב האָט אָנגענומען אַביסל ערד מיט אַ לעפל און עס אַריינגעשאָטן אין זעקעלע, וואָס איז געמאַכט געוואָרן פון ווייס און בלויען טוך. נאָכדעם האָט ער אויסגערופן נעמען פון די עלטסטע איינוווינער פון רעננה. נאָך זיי האָט מען אויסגערופן די נעמען פון די טאַטעס און מאַמעס פון די געפאַלענע זעלנער. מען האָט יעדן איינעם געבעטן נישט אָנצונעמען קיין צופיל ערד אין לעפל, ווייל אַבלים זענען דאָ אַ סך און דאָס זעקעלע איז קליין. (אין רעננה זענען געפאַלן פופציק נפשות).

ווען מען האָט געענדיקט מיט דער ערד צערעמאָניע האָט זיך דער עולם געשטעלט אין אַ ריי און יעדער איינער האָט זיך פאַרשריבן פאַר זיין באַשטייער פאַרן מאָנומענט. דער ביישטייערער האָט געקראָגן אַ געדרוקטע קבלה, וואָס האָט זיך געלייענט אַזוי: — „און דאָס זאָל זיין אַן עדות, אַ באַשטעטיקונג, אַז דער און דער האָט בייגעשטייערט די סומע, ווי אַ ציגל אויפצושטעלן אַן אָנדענק-מאָנומענט צו די פופציק נפשות פון רעננה, וואָס זענען געפאַלן אין דער באַפרייאונגס מלחמה". געחתמעט: „פאַרזיכערונג-ראַט און שטאָט פאַרוואַלטונג פון רעננה".

אַז מען האָט געענדיקט האָט מען זיך אויפגעשטעלט און געזונגען די התקוה. אין דעם געוויינלעכן געזאַנג פון עולם האָבן זיך באַלד אַרויסגעשיילט שטימען איינגעזאַפּט מיט טרערן און ציטער. איך האָב אַ וואָרף געטון מיט די אויגן, פון וואַנען די שטימען האָבן זיך געהערט און איך האָב געזען אַ גרופּע פרויען שטייט אָפּגעזונדערט: די מאַמעס פון די געפאַלענע סאָלדאַטן האָבן געזונגען. דער סקאַרבאָווער ניגון האָט געקלונגען ווי איך וואָלט עס געהערט צום ערשטן מאָל אין מיין לעבן. ווען די לעצטע צוויי שורות זענען איבערגעחזרט געוואָרן:

להיות עם חפשי בארצנו
בארץ ציון וירושלים.

שעם איך זיך נישט צו דערציילן, אַז טרערן האָבן מיך אָנגעהויבן שטיקן. איך האָב זיך אָפּגעקערט אָן אַ זייט. ווען איך האָב נאָך דעם זינגען פאַרגנבעטערהייט אַ קוק געטון אויף די מאַמעס, האָב איך געזען אַז זייערע אויגן זענען געווען טרוקן, נאָר זייערע ליפּן האָבן געציטערט.

מען איז זיך צעגאַנגען שנעל און שטיל. איך בין געקומען צו מיין ברודער, זיך אָוועקגעזעצט אויף דער וועראַנדע און געזעסן ביז טיף אין דער נאַכט און געטראַכט. ניין, די פּאַטריאָטישע פייערונג האָט נישט אָפּגעשפּיגלט דעם

הייסן צובונד פון די יידן צום לאַנד פון די אָבות. עפּעס אַן אַנדייט האָב איך געהערט אין געזאַנג פון די מאַמעס, אָבער וואָס טראַכטן באמת די עלטערן פון די געפאַלענע סאָלדאַטן? איך האָב צופעליק עס אויסגעפונען.

א פּאָר טעג איידער איך בין אָפּגעפאָרן פון מדינת ישראל איז אַריינגעקומען צו מיר א בחורל פון א יאָר פופצן מיט א צעטעלע אויף העברעאיש פון זיין מאַמען, וואָס וווינט נישט ווייט פון רמת גן. אין צעטעלע שרייבט זי מיר, אַז זי וויל איך זאָל זי קומען זען צוליב אַמאַליקע יאָרן. זי וויל איך זאָל א קוק טון אויף איר זון. זי קאָן זיך גאָר נישט פאָרשטעלן אַז שלוימקע (אַזוי האָט מען מיך גערופן אין מיין געבוירן שטעטל) זאָל זיין אין מדינת ישראל און נישט זען איר זון.

דער אונטערגעחתמעטער נאָמען איז מיר נישט געווען באַקאַנט און דאָס לשון פון צעטעלע „א קוק טון אויף איר זון", „זיך נישט זען מיט איר זון" איז מיר געווען קשה. איך בין אַרויס צו די הינער-שטייגן, ווו מיין ברודער האָט געאַרבעט, און אים געוויזן דאָס צעטעלע. ער האָט מיר דערקלערט, אַז דאָס צעטעלע איז פון חנה דער געלער, אונדזערע א שכנה פון אַמאַליקן שטעטל. איך האָב זיך באַלד דערמאָנט ווער זי איז. זי איז געווען א יאָר צוויי עלטער פון מיר און איז געווען א הייסע, איבערגעגעבענע ציוניסטקע. דער טאַטע אירער איז געווען א גאַרבער. יאָ, האָט מיין ברודער געזאָגט, דאָס איז זי. ס'וואָלט געווען א גרויסע מצוה איך זאָל זיך דורכפאָרן צו איר זי זען. איר זון איז דערהרגעט געוואָרן. געווען זייער א געראָטענער בחור, א יאָר אַכצן. געווען אין פּאַלמאַך (פּלמ"ח) און ער איז אַריינגעפאַלן צו די אַראַבער אין די הענט און מען האָט אים דערנאָך געפונען א צעפערטלטן. פאַרשטייט זיך, אַז מען האָט דעם קערפּער דער מאַמען נישט געוויזן, אָבער זי ווייסט דערפון. איך דאַרף זיין זייער פאָרזיכטיק ווען איך רעד צו איר; זינט דאָס יינגל איז געהרגעט געוואָרן איז זי נאָך אַלץ אַביסל צעמישט. דאָס צעטעלע האָט געבראַכט איר יינגערער יינגל הערשל צבי.

איך בין אַוועק מיטן בחורל. איך האָב זי געטראָפן אין א שטיבל פון דריי צימערן, א טיפּיש מושבניק שטיבל. זי איז געזעסן אויף דער וועראַנדע מיט צוויי שכנות. איך האָב זי באַלד דערקענט. די געלע האָר זענען נישט אינגאַנצן גרוי געוואָרן.

זי האָט מיר געגעבן די האַנט, א קער געטון זיך צו די שכנות און אין א רואיקן טאָן געזאָגט צו זיי: — „דאָס איז שלוימקע, ער איז געקומען אַזש פון אַמעריקע א קוק צו טון אויף מיין נתנען". דערנאָך האָט זי געזאָגט צו מיר: „ווילסט אים איצט זען, אָדער נאָכדעם ווי דו וועסט אָפּעסן?"

איך האב זיך געמאכט תמעוואטע: — עסן וויל איך נישט. איך בין נייגעריק צו באגעגענען דיין נתנען. ווו איז ער?

— „קום, האט זי א מאך געטון מיט דער האנט צו מיר, ער האט א גאנצן צימער פאר זיך. די חברים האבן אים געשיקט בלומען פון גליל און ווייץ-זאנגען פון עמק הירדן, האב איך עס פאר אים אוועקגעשטעלט”.

מיר איז געווארן אומהיימלעך און קאלט פון אירע רייד און איך בין איר נאכגעגאנגען מיט א שווער הארץ. מיר זענען אריין אין צימער. אויף א טישל איז געשטאנען א גרויס בילד אריינגערעמלט אין א פיין געשניצטער ראם. איך האב געקוקט אויפן בילד: נאך גאר א קינד, אויפן טישל לעבן בילד איז געשטאנען א וואזע מיט פארטריקנטע בלומען, לעבן דער וואזע איז געלעגן א בינטל ווייץ-זאנגען.

זי האט מיר אנגעוויזן מיט א פינגער אויף א ביכער שראנק: „דאס זענען זיינע ביכער און זיינע זאכן הענגען אין דער שאפע”. זי האט א לאך געטון שטיל: — „ער האט ליב געהאט צו פוצן זיך ווי א מיידל, ער איז געווען געראטן אין מיין ברודער אהרן דוד. איך היט אפ זיינע קליידער, זיינע ביכער און זיינע שיך. ווייסט, שלמה, איך האב ליב אפט צו זיצן דא און קוקן אויף אים. ער איז אלעמאל געווען א שווייגער, אז איך זיץ דא און קוק אויף אים, איז ער דאך דא. פון זיינע קליידער שמעקט מיט אים”.

איך האב פון איר נישט געקאנט אראפנעמען די אויגן. זי האט גערעדט מיט אזא רואיקייט און גלאסנקייט, אז עס איז אויף מיר אנגעפאלן אן אומהיימלעכקייט און א ציטערדיקע שרעק. איך האב מורא געהאט אז עפעס אין איר זאל פלוצים נישט פלאצן. איך האב געטראכט: מען מוז זי ארויסנעמען פון צימער. האב איך צו איר געזאגט: — איך בין געווארן דורשטיק. קום, חנה, גיב מיר א קאלטן טרונק. וועסט מיר דערציילן וועגן אים זיצנדיק ביים טיש.

זי האט אנגעהויבן ארויסצוגיין פון צימער און זי האט געזאגט צו מיר:

— „ס'וועט דיר נישט העלפן, איך וועל דיך נישט אפלאזן ביז דו וועסט עסן. א שיינע מעשה, קומען אהער אזש פון אמעריקע און אוועק א הונגעריקער”.

איך האט געקייט געדולדיק מיינע ביסנס און זי האט גערעדט: — „ער איז געקומען צו מיר און האט געזאגט: — „מאמע, איך בין אריין אין פלמ”ח”. האב איך געזאגט: דו ביסט דאך קיין זיבעצן יאר נאך נישט אלט. דארפסט זיך נאך לערנען. ענטפערט ער מיר: — „אוודאי דארף איך זיך לערנען, אבער אז די אראבער וועלן געווינען וועט נישט זיין, ווו זיך צו לערנען און עס וועט נישט זיין ווער עס זאל זיך לערנען. מיר וועלן אריינגעטריבן ווערן אין ים אריין”. פארשטייסט, שלמה, ער האט געהאט אן אלטן קאפ אויף זיך. זאג

איך צו אים: — אָבער דו ביסט פּאָרט צו יונג. טויגסט נישט פאַרן פּלמ״ח. ענטפערט ער מיר: — „דאָקטוירים האָבן מיך באַקוקט. זיי זאָגן אַז איך טויג. זיי ווייסן בעסער". נו, זאָג איך צו אים: — „ווי אַז אַן אומגליק וועט געשען מיט דיר? ענטפערט ער מיר ווי אַן אַלטער, זאָג איך דיר, האָט ער גערעדט, וועסט ליידן. מיר איז אויך נישט גוט צו שטאַרבן יונג". מיר האָבן אָפּגערעדט און געבליבן זיצן שווייגנדיקע. וואָס האָב איך אים געקאָנט זאָגן? ער מוז פאָלגן טאַטע מאַמע? איך האָב דאָך אויך נישט געפאָלגט טאַטע מאַמע. איך בין גע־קומען אהער, אַנטלאָפן פון אַ פאַרמעגלעכער היים, אָט אין דער וויסטעניש און געהאַקט שטיינער, געליטן פון קדחות, און געגעסן מכות. האָב איך זיך נישט פאַרשריבן אין השומר און געווען אויף גאַנצע נעכט מיט פאַרוואונדעטע חברים און אַליין אויך געהאַלטן אַ ביקס אין האַנט? איז ווי האָב איך אים געקאָנט דעות זאָגן? און ער איז דאָך מיינער אַ זון, ער וועט נישט פאָלגן. אַן עקשן ווי איך.

אין אָוונט, פאַרן אָפּפאָרן, זאָג איך צו אים, שוין נישט ווי אַן אַלטע ציו־ניסטקע, נאָר ווי אַ צעקראָכענע מאַמע: אויף וועמען לאָזטו מיך איבער? ענט־פערט ער מיר שאַרף: — „וואָס זענען דאָס פאַר אַ רייד?" איך זאָג דיר, ער האָט געהאַט אַ קאָפּ פון אַן אַלטן אויף זיינע פּלייצעס, — „האָסט דעם טאַטן און צבי בלייבט". צבי איז מיין ייִנגערער, אַ נאָמען נאָך מיין טאַטן הערשל. זאָג איך ווייטער: — אַזוי יונג דאַרפסטו זיך נישט מקריב זיין. — ענטפערט ער:

— „טאַקע, איך בין יונג און ס'איז נישט גוט, אָבער וואָס ווילסטו, עמע־צער אַנדערש זאָל פאַרגיסן בלוט, כדי עס זאָל זיין אַ מולדת (מוטערלאַנד) פאַר מיר? צבי בלייבט. ער וועט שוין אפשר זיך נישט דאַרפן שלאָגן. און דו ווײַן נישט, מאַמע, עס וועט נישט העלפן. אַ לאַנד פאָדערט אַלעמאָל בלוט, טרערן און שווייס. איך זאָג דיר, ער האָט געהאַט אַ קאָפּ פון אַן אַלטן אויף די פּלייצעס. זאָגט ער צו מיר: יוגנט גיט דאָס בלוט, דער טאַטע דעם שווייס און די מאַמע די טרערן. אָן טרערן קאָן מען אָבער אויסקומען. — ערשט שפּע־טער, זאָג איך דיר, האָב איך זיך געכאַפּט, וויי צו מיינע יאָרן! מיר ביידע האָבן דאָך גערעדט ווי מיר וואָלטן געווען זיכער אַז ער וועט נישט צוריק־קומען. איך האָב זיך געשלאָגן מיט די קולאַקעס אין קאָפּ: ווי רעדט עס אַ מאַמע צו איר קינד אַזעלכע רייד, איידער ער גייט אַוועק אין מלחמה? איך האָב דאָך אַנדערש געדאַרפט רעדן. אַנדערש. אָבער ווי אַזוי האָב איך געקאָנט אַנ־דערש רעדן, ווען איך האָב געוווּסט און ער האָט אויך געוווּסט אַז ער וועט פאַלן אין איינע פון די שלאַכטן? ווי אַזוי האָבן מיר עס געוווּסט? זעסט דאָך מיר האָבן געוווּסט. אָבער אַז מען וועט אים צעפערטלען, דאָס האָב איך נישט

געוווסט. זיי האָבן מיר נישט געוויזן זיין קערפּער, האָב איך עס באַלד פאַר־שטאַנען. אָבער איך האָב נישט געוויינט. ער האָט דאָך מיר געזאָגט:

— „מאַמע, וויין נישט, עס וועט דיר נישט העלפן. אָן טרערן קאָן מען אויסקומען”.

אָבער עס איז מיר נישט גוט. איך ווייס טאַקע, אַז ערד מאָנט בלוט, אַלעמאָל אַזוי געווען, אָבער, אַז דאָס בלוט וואָס די ערד זאַפּט איין איז דאָס בלוט פון דער קרוין פון דיין קאָפּ איז דיר נישט גוט. האָסט דאָך אַ זון ווייסטו. אָבער וויינען נישט. אָן טרערן קאָן מען אויסקומען, האָט ער גע־זאָגט, און ער איז געווען גערעכט. עס וועט נישט העלפן קיין טרערן ווייל מיר זענען געקומען ירשענען אַ לאַנד. און איידער ערד זאַפּט נישט איין דיין בלוט איז די ערד נישט דיינע!

אין אָוונט בין איך געזעסן און גערעדט מיט מיין ברודער:

— ווען זי וואָלט געוויינט, געוואָרן היסטעריש, האָב איך געזאָגט, וואָלט מיר געווען אַ סך גרינגער אויסצוזיצן און אויסצוהערן איר שטראָם רייד. אָבער אירע טרוקענע אויגן און שטילע רייד אירע, איר רואיקייט, האָבן מיך דערשי־טערט. פאַרוואָס וויינט זי נישט?

— דער ישוב וויינט נישט, האָט געענטפערט מיין ברודער, מען טראָגט דעם יאָך שווייגנדיק. מען האָט דאָך עס פרייוויליק גענומען אויף זיך. די זין זענען נישט געפאַלן אויפן שלאַכטפעלד, ווייל די גוים האָבן זיך געשלאָגן צווישן זיך, נאָר ווייל מיר האָבן געוואָלט ירשענען אַ לאַנד. ערד פאָדערט בלוט. ווייסן מיר עס און מיר וויינען נישט. אַזוי האָט עס געדאַרפט זיין. דער אומגליק איז גרויס אין אַ סך הייזער, אָבער ס׳איז אַלץ נישט קיין פאַרגלייך קעגן דעם וואָס עס האָט געטראָפן מיט אונדזערע ברידער אונטער היטלערן. מיר האָבן געקראָגן שכר פאַר אונדזער פאַרגאָסן בלוט. אָן אייגן לאַנד. דאָס איז אַ טרייסט.

די טרוקענע אויגן פון די מאַמעס, וואָס האָבן געזונגען התקוה, די רייד וואָס האָבן זיך נישט איינגאַנצן געקלעפּט, פון דער אומגליקלעכער מאַמע און מיין ברודערס רייד האָבן איצט געשאַפן פאַר מיר אַ גאַנץ בילד פון יידישן אייגנאַרטיקן פּאַטריאָטיזם.